

»stitiæ retinendæ sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione »Immutabilis boni diuinum adiutorium præberetur.« Et alio in loco (8): »natura humana, inquit, si in illa integritate, in qua condita »est, permaneret, nullo modo se ipsam, Creatore suo non adiuuante, »seruaret.« Ex Augustini ergo sententiâ præter iustitiam et integritatem originalem Deus primo homini etiam adiutorium largitus est, vt perseuerare in bona voluntate et sanctitate posset. Confirmat id ipsum S. Doctor vbi scribit (9): »tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem: in illa quippe eum fecerat qui fecerat rectum. Dederat et »adiutorium, sine quo in ea non posset permanere, si vellet.« Quibus verbis apertissime distinguit Augustinus voluntatem bonam, ac originalem rectitudinem ab adiutorio sine quo non, siue possibilitatis, aut sufficientis gratiæ.

Ratio quoque, eaque multiplex, accedit. Nam vt habitus actus suos exerceant, excitandi illi sunt, et exercendi: ergo primus homo aliqua gratiæ præmotione et excitatione indigebat, ut caritatis habitus in actum exiret: non enim satis illi erat conseruatio, et simultaneous causæ primæ concursus; quoniam iste, vt docent Theologi, non causam mouet ad operandum, sed operantem comitatur, et adiuuat.

Deinde: quantumuis sanus oculus sit, lucis candore indiget, vt videre possit: anima igitur quantumuis recta et sancta sit, superna actualis gratiæ illustratione eget, vt actus supernaturalium virtutum possit exercere. Hoc argumentum tradit Augustinus, vbi scribit (10): »sicut enim oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis »adiutus, non potest cernere; sic homo etiam perfectissime iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, recte non potest »vivere.«

Hanc vero gratiã actualem primo homini collatam, Theologi nonnulli in sola mentis illustratione constituunt. Pro qua Augustinum luculenter disputasse aduersus Pelagianos demonstratum est. Sed conuoluerit insuper inter Catholicos, an gratia Christi dilectionem etiam inspiret præmotione quadam indifferenti, an congrua, an ab intrinseco efficaci, et victrici. Hanc postremam tamquam Sancti Thomæ discipuli propugnauimus ac defendimus, in quo et Augustinenses consentientes habemus: ita tamen, vt in hoc statu etiam gratiam sufficientem

(8) Epist. cvi. ad Paulinum.

(9) De Corrupt. et Grat. cap. 11.

(10) In lib. de nat. et grat. cap. xxvii.

»cientem, quæ pugnandi et vincendi virtutem dat, sed a duris corde respuitur, contra recentiores hæreticos adseramus. Atque hoc pacto latissimam nos inter gratiam Conditoris, et Redemptoris inuenimus differentiam, quam Theologi aliter sentientes inuenire non possunt; scilicet, quod in hoc statu gratia præmouet ad hoc vel illud bonum particulare, inspiratque determinatam delectationem; et hæc delectatio nunc effectum consequitur; et supra carnalem concupiscentiam exercet certamina gloriosa, et est gratia efficax; nunc vero a praua cupiditate ipsa vincitur, et oppugnatur, et est adiutorium sufficiens. Ex quibus tandem illud eruitur quod gratia primo homini collata erat mentis illuminatio, et voluntatis in bonum inclinatio. At de his fortassis alibi dicemus.

CAPVT VIII.

Obiectiones in contrarium soluntur.

Qui Adamum sine gratia creatum existimant, sic argumentantur: Apostolus 1. ad Corinth. cap. 15. ait: *factus est primus homo in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem*: ex Apostolo igitur Christus in sanctitate et iustitia creatus est, non ita primus homo. Confirmant argumentationem ex eo quod Augustinus vtriusque hoc Paulli testimonio (1), ad probandum, tunc spiritualem Adam esse effectum »quum, ut ipse loquitur, in Paradiso, hoc est, in beata vita constitutus, præceptum etiam perfectionis accepit, vt verbo Dei »consumaretur.« Quin et eos refellit (2), qui putant primum hominem in sua conditione Spiritum S. accepisse. Ergo et ex Augustini doctrina Adamus sine gratia fuit creatus.

Deinde arguunt: primum hominem in gratia sanctificante non fuisse conditum vel illud suadet, quod alias beator esset ille quam iustus in statu naturæ lapsæ; quod falsum omnino est.

Similiter, solam gratiam sufficientem Adamum in eo statu habuisse, Augustinus insuper tradit, ubi scribit (3): »prima gratia est, qua fit, vt habeat homo iustitiam, si velit.« Adamus ergo poterat huiusmodi habere iustitiam, sed non habuit. Tradit similia passim (4).

Z 2

Con-

(1) In Lib. ii. de Gen. contr. Manich. cap. 8.

(2) In Lib. quaest. Vet. et Novi Testam. quaest. 123.

(3) De Corrupt. et grat. cap. 11.

(4) Lib. xii. de Ciuit. Dei cap. 9. et de Corrupt. et grat. cap. 10.

Contra actualem autem gratiam hoc argumento utitur Tournely: Augustinus ait (5): «si iste, qui hunc librum scripsit (loquitur de Pelagio) de illa hominis natura loqueretur, quae primo inculpata, et salua condita est; vtrumque acceptaretur hoc dictum: «sed Pelagius dixerat, possibilitatem non peccandi esse in arbitrii potestate, nec aliam gratiam requiri praeter legem et doctrinam, atque Spiritus Sancti reuelationem: igitur homini innocenti minime necessarium auxilium gratiae actualis fuit.

Sed his omnibus facile responderet: ad 1. Apostolum in eo loco loqui de mortuorum resurrectione; in qua corpus quod in corruptione seminatur, surget in gloria, et quod seminatur animale, surget spirituale. Est autem Paullus sui ipsius interpret addens. *Sed non prius quod spirituale est*, cet. Ita Augustinus, vbi dicit (6): «in eo ergo quod scriptum est, *factus est homo primus in animam viuentem*, voluit Apostolus intelligi corpus hominis animale. Spiritale autem quodammodo intelligendum esse ostendit, addendo, *nouissimus autem Adam in spiritum viuificantem*; proculdubio Christum significans, qui iam ex mortuis ita resurrexit, vt mori deinceps omnino non posset. «Dum itaque ait Apostolus *factus est primus homo in animam viuentem*, ita intelligendus est, vt homo factus sit in corpus animale, vita praeditum, sed natura mortale, quamuis non moriturum, nisi peccasset; non quod factus sit ille in animam viuentem absque diuinae gratiae muneribus.

Ad confirmationem vero ex Augustino petitam, ommissa aliorum solutione, dicendum: adductam opinionem Augustinum retractasse his verbis (7): «nec illud Apostoli, vbi adhibet testimonium de Genesi dicens: *factus est homo primus Adam in animam viuentem*, sicut ille voluit, intellexi. Apostolus enim ad hoc adhibuit illud testimonium, vt probaret, esse corpus animale: ego autem hinc putavi, hoc esse monstrandum, animale factum prius hominem, non corpus hominis solum. «Atque de Genesi ad litteram scribens (8): opinionem de homine creato prius animali, postea spiritali, impugnat, Apostoli verba, eodem quo nos sensu exponens.

Quod autem additur ex lib. quaest. vet. et noui Testamenti soluit S. Thomas (9) dicens, legi in eodem libro Spiritum Sanctum quodam modo

(5) De nat. et grat. cap. 51.

(6) Lib. XIII. de Civit. Dei cap. 23.

(7) Lib. I. Retract. cap. 10.

(8) In IV. capp. 21. 22. 23.

(9) Prima Parte, quaest. XCIV. art. 1. ad 2.

modo in Adamo fuisse, quemadmodum in aliis iustis; non tamen quomodo nunc reperitur in fidelibus, qui vitam aeternam statim post obitum consequuntur.

Ad secundum argumentum respondetur; et quidem ad priorem difficultatem: Adamum maiorem in illo statu spem beatitudinis habuisse, quatenus miseriam futuram ignorabat, atque in potestate sua non mori habebat, ac non miserum fieri; verum quatenus iustis gratia per Iesum Christum datur viuidior spes in homine lapsio reperitur: nam datur et perseuerantiae potestas, et perseuerandi felicitas. Augustini doctrina haec est (10). Hinc dum ait ille, primam gratiam fuisse, vt homo iustitiam haberet, si vellet; inter gratiam actualem Conditoris et Redemptoris discrimen declarat, quarum vna dat posse, altera dat velle: vt explicat ipse dicens: «tunc ergo dederat homini bonam voluntatem in illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum. Dederat et adiutorium, sine quo in ea non posset permanere, si vellet. «Et his soluuntur reliqua ex Augustino depraempta.

Vltimi solutio haec est: ex verbis Augustini minime colligi, Pelagii doctrinam in innocentiae statu locum habere. Dogma siquidem Pelagianum de non peccandi possibilitate, loquendo de prima hominis conditione, vtrumque tolerabile est; nam in prima hominis institutione non erant infirmitas, ac concupiscentia, ad quas superandas necessaria est gratia ex natura sua efficax: vnde erat in arbitrio hominis potestas non peccandi expeditior, ac validior, quam nunc sit. Quin et agnouisse Pelagium internam reuelationem, licet non absolute, et omnino necessariam, sunt qui dicant.

CAPVT IX.

Primi hominis immortalitatem gratiae beneficium esse docet. Arrogis vitae virtutem declarat.

Adami immortalitas donum Creatoris fuit, non naturae proprietates.

Ratum hoc Catholicis omnibus est, potissimum ex Sedis Apostolicae lata damnationis sententia in Michaelē Baïum adserentem: «immortalitas primi hominis non erat gratiae beneficium, sed naturalis con-

» di-

(10) Lib. de Correp. et grat. capp. 10. et 11.

ditio. « Id quod plurima Scripturarum loca edocent, mortem in mundum sola culpa introductam adtestantia. Sapientiae enim l. legitur: *Deus creauit hominem inexterminabilem . . . inuidia autem diaboli mors introiit in orbem terrarum.* Apostolus etiam scribit ad Rom. v. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, et per peccatum mors; et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Et postea, capite scilicet viii. *corpus, inquit, mortuum est propter peccatum; spiritus autem uiuit propter iustificationem.*

Huic quoque fidei decreto passim Augustinus suffragatur, praesertim in libris, quos aduersus Pelagianos edidit. Et in Genesi ad litteram, ubi scribit (1): «ac per hoc mors etiam corporis de peccato est. Si ergo non peccasset Adam, nec corpore moretur: ideoque immortale haberet et corpus.» Scripserat autem supra (2): «et mortale secundum aliam, et immortale secundum aliam causam dici poterat: id est mortale, quia poterat mori, immortale, quia poterat non mori. Aliud est enim non posse mori, sicut quasdam creaturas immortales creauit Deus; aliud est posse non mori, secundum quem modum primus creatus est homo immortalis; quod ei praestabatur de ligno vitae, non de constitutione naturae; a quo ligno separatus est, cum peccasset, ut posset mori, qui nisi peccasset, posset non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris.» In libris quoque de Ciuitate Dei haec habet (3): «vnde constat inter Christianos veraciter tenentes catholicam fidem, etiam ipsam nobis corporis mortem non lege naturae, quia nullam mortem homini Deus fecit, sed merito inflictam esse peccati; quoniam peccatum vindicans Deus dixit homini, in quo tunc omnes eramus, *terra es, et in terram ibis.*» Ex Augustino deprompsit Thomas quod in Summa tradit (4), scilicet: «corpus hominis ante peccatum immortale fuisse, non per naturam, sed per gratiae donum.»

Accedit ratio theologica: quum enim ex elementis humanum corpus compactum sit ac coagmentatum; in corruptionem, dissolutionemque tendere ex natura ipsa habebat, qualitatibus contrariis ducentibus: ergo ne hoc fieret conseruandum huiusmodi elementorum temperamentum absque pugna erat; quod naturalem ipsius humani corporis conditionem excedebat.

Quae

(1) Lib. vi. cap. 22.
(2) Cap. 20.
(3) Lib. xlii. cap. 15.

(4) Prima Parte, quaest. xlii. art. 5. ad 1.

Quae vero primi hominis immortalitas? Duo in hac adsignanda eacere opinionum errata, non minus inuicem, quam Catholicae fidei in medio positae contraria, Petauius monet (5). Prius eorum est, inquit, qui cum Pelagianis arbitrantur, Adamum, eiusque posteros, etiamsi non peccasset, mortem nihilominus fuisse obituros. Ita sentire quosdam Hebraeos narrat Ioannes Mercerus, quibus et ipse subscribit dicens (6): «alii moriturum quidem eum fuisse, inquit, cum esset compositus, et cum comederet, et biberet: id quod et nostri sequuntur.» cet. Et paulo post: «mors ei molesta non fuisset, nec irae Dei signum ex peccato, ut hodie; sed dulcis quaedam, et suauis animae a corpore separatio, vel commutatio potius et translatio in solidissima, et aeterna gaudia.» In quo illi etiam a Caluino suo contradicitur, qui eundem Geneseos locum interpretando, ait: «terrena vita illi fuisset temporalis, in coelum tamen sine interitu, et illaesus migrasset.»

Ex aduerso, addit Petauius, alii eiusmodi statum immortalitatis Adamo tribuunt, qualem Christus in corpore post resurrectionem habuit, et sancti omnes in fine rerum adepturi sunt. Meminit opinionis istius Augustinus, ubi (7) de ea quaestione disserit, ecquid Adamus animale corpus habuerit, an spiritale, cuiusmodi post resurrectionem futurum est. Ac spiritale fuisse corpus illius inde videri posse, dicit, quod intelligi vix potest, quomodo renouemur post resurrectionem, «si non ad hoc per Christum renouamur, quod in Adam prius eramus.» Quare nisi immortalitatem Adamus habuerit, et perdidit; dici non possumus ab eo statu, in quo nunc sumus, qui mortalis est, reuocari ad pristinum, qualis in Adamo exiit. Quomodo vero perdidit immortalitatem, si corpus habuit animale? Ideo nonnullos ait, existimasse prius hominem fuisse corporis animalis, sed dum in Para diso constitutus est, eum fuisse mutatum, sicut nos quoque resurrectione mutabimur.

Verum hac opinione repudiata, quaenam ipsius fuerit sententia Augustinus dilucide expressit in proximo sequenti capite. Iraque et immortale fuisse Adae corpus, et tamen animale, non spiritale, Augustinus docet ibi. Cui quidem consonat S. Thomas scribens (8): quidpiam dici potest incorruptibile, siue indissolubile, primo, quod est om-

(5) Theol. Dog. de Opific. sex dierum lib. ii. cap. 6.
(6) Comment. in Gen. ii. 17.

(7) In vi. de Gen. ad lit. cap. 20.
(8) Prima Parte, quaest. xcvi. art. 1.

omnino materiei expers, vt Angelus, hocque dicitur, suapte natura incorruptibile; secundo quod etsi naturaliter dissolubile, quadam tamen dispositione affectum est, quae omnem ab eo dissolutionem remouet, seu corruptionem, hocque incorruptibile dicitur secundum gloriam, de quo Augustinus Epist. lvi. ad Dioscorum ait: »tam potenti natura Deus fecit animam vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis et incorruptionis vigor.« Tertio demum incorruptibile quidpiam dicitur ex parte causae efficientis, sicque fuisset homo in statu innocentiae incorruptibilis et immortalis: neque enim in eius corpore inerat immortalitatis vigor, quo fieret indissolubile, sed in anima virtus quaedam a Deo supra naturae vires illi adtributa, qua poterat corpus cuiusque corruptionis expers seruare, quandiu fuisset illa subiecta Deo: quod sapientissime factum est: quum enim anima materiei corporeae longe praester, decuit eam in principio virtute donari, qua conseruare corpus posset supra materiei corporeae naturam et conditionem.

Nulla ergo cibi necessitas, nullus vsus in felicissimo Innocentiae statu fuisset. »Remota enim vita corruptibili, vt scite S. Thomas ait (9), necesse est ea remouere, quae corruptibili vitae deseruiunt; manifestum est autem, quod ciborum vsus corruptibili vitae deseruius »ad hoc enim cibos assumimus, vt corruptio vitetur, quae posset accidere ex consumptione naturalis humiditatis.«

At inquit aliqui; quorsum Deus primis hominibus dixit Gen. i. »ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, et »vniuersa ligna, quae habent in semetipsis sementem generis sui, vt »sint vobis in escam.« Rursumque Gen. ii. »Ex omni ligno Paradisi »comede.« Si enim haec omnia primis parentibus in cibum a Deo parata erant; esca vtique tunc illi egebant neque immortales erant: »quomodo enim, vt Augustinus loquitur (10), immortale corpus habebat, »quod cibo sustentabatur? Immortale enim non eget esca, neque potuit.« Sed haec quaestionem, qua pollet perspicuitate dirimit S. Thomas, vbi supra (11), dicens, hominis in statu innocentiae vitam fuisse animalem, quae cibi opus habebat, post resurrectionem vero futuram spirituales, quae nullo egebat cibo; anima enim hominis, et anima et spiritus est; anima est, et dicitur, quatenus corpori vitam dat; quare Gen. ii. legitur: *factus est homo in animam viuentem*: spiritus vero dicitur

qua-

(9) IV. contr. Gent. cap. 83.

(10) In lib. quaest. vec. et nov. Te-

stam. quaest. 19.

(11) Ad tert.

quatenus virtute intelligendi pollet materiei omnino experte. In statu itaque innocentiae anima hominis communicabat corpori quod sibi aliisque animalibus est commune, vitam nempe, quare et corpus illud animale dicebatur, id est, ab anima vitam habens. Quum autem, vt Philosophus ait (12), in his inferioribus primum vitae principium sit anima uegetans, cuius propria opera sunt alimento vti, procreare, et auferri; haec et homini in primo statu opera conueniebant. In ultimo vero statu post resurrectionem communicabit quodammodo anima corpori quod peculiare habet et proprium, vt Spiritus est, omnibus quidem immortalitatem, bonis autem impassibilitatem, et virtutem, et gloriam: quare horum corpus spiritale dicitur ab Apostolo: nulla ergo post resurrectionem cibi necessitas, quo tamen egebant homines in statu innocentiae.

Haec tamen cum his componi non posse videntur, quae idem S. Doctor adducto loco adtexit, a statu scilicet innocentiae abfuisse longe nedum mortem, sed et passionem quamlibet. Etenim eo est homini cibus necessarius, quod de ipsius substantia quotidie aliquid decedit: de corpore autem Adami, indissolubili, nimirum, et incorruptibili, quae fieri decessio poterat? Quo igitur cibus egebat? Nonne et cibus necessarius nobis est ad vitae conservationem? Nonne autem primo homini sat erat ad vitandam mortem non peccare, sicut et ad conseruandam perpetuo vitam? Cibus quoque necessario vitimur nutrimenti gratia; nequit autem sine passione aliqua nutritio fieri: quum ergo nihil in innocentiae statu corpus hominis pati posset; nec nutriri poterat. Non ergo cibus opus habuisset, quos ad homines nutriendos parauit natura. Denique si tunc ciborum vsus fuisset, et necessario egerenda fuissent subsidientia et redundantia purgamenta, quae, quum retrii aliquid habuissent, graua illa, et incommoda sensibus essent. Dignitatem vero primi hominis haec omnia dedecere videntur: quare concludendum, quod si perstitisset felix innocentiae status; nullus futurus tunc fuisset ciborum vsus.

Nihil horum tamen adductae doctrinae incommodat. Quid enim si tunc erat hominis corpus immortale? Quum illius immortalitas non esset a dispositione aliqua, respondet Angelicus Doctor, qua corpus ipsum esset affectum, sed a supernaturali quadam vi animae communicata; poterat quidpiam, de corporis humido caloris actione deperdi, quare, ne omnino consumaretur, ciborum vsu homini erat sub-

Tom. II.

Aa

ue-

(12) Lib. ii. de anima text. 54. et 49.

ueniendum. ; Quid etiam si non mori homo poterat, modo non peccaret? Peccasset utique, si cibo sibi non subuenisset, respondet idem S. Doctor, sicut peccauit lignum vetitum edens: nam simul ei praeceptum fuerat, vt a ligno scientiae boni et mali abstineret, alioque omni paradisi ligno vesceretur. Pater autem nutritionem passio quaedam comitetur, ea tamen corporis non est quod nutritur, sed alimenti, quod in substantiam eius quod alitur, transmutatur. Quamquam etsi daremus, et corpus quod cibo alitur, pati, non dedecisset passio huiusmodi statum illum, quippe quae ad naturae perfectionem pertinet; sola enim a felici illo statu passio ea procul elicienda esset, quae corpus a naturali sua dispositione remouet, estque corpori incommoda, et nocens; non vero passio, quae ad naturae bonum ordinatur, eiusque perfectionem promouet, vt sentire, dormire, cet.

; Ad vltimum autem quid dicendum? ; Num quod visum non paucis fuit, in statu, nempè illo, hominem tanto solum vsuram fuisse cibo, quanto habuisset opus, quare nihil tunc redundans fuisset, et superuacuum, quod emitteretur? Sentimus et nos, temperatissimum tunc futurum fuisse ciborum vsus, nec homines gulae, sed vni naturae necessitati fuisse inseruituros. ; Quid porro? ; Irrationabile videretur, ait S. Thomas, quod in cibo assumpto, non esset aliqua faeculentia, non apta vt conuerteretur in hominis nutrimentum; vnde oportuisset, superfluitates emitti: tamen diuinitus prouisum fuisset, vt nulla in hoc indecentia esset.

Quum autem inter ligna in cibum hominis adtributa, *lignum vitae* a Mose speciatim memoretur Gen. ii. his verbis: *produxitque Dominus Deus de humo omne lignum, pulchrum visu, et ad vescendum suauis, lignum etiam vitae, in medio Paradisi*; quaeri iam conueit, quae ligni huius natura, quae virtus, quis vsus fuerit: atque fuisse lignum illud vere corporeum, et Augustini auctoritas praecipuis, et ex ea ducta theologica ratio suadent. Scribit enim S. Doctor contra Iulianum (13): *sed ego cum eis sentio, qui sicut illud, quod dictum est, masculinum et foeminam fecit eos, et benedixit illos Deus dicens, crescete, et multiplicamini, et replete terram, secundum sensum corporalem, atque conspicuum intelligunt dictum; ita etiam quod paullo post sequitur, ecce dedi vobis omnem foenum satiuum, seminans semen, quod est super*

(13) Lib. iv. cap. 14.

omnem terram, et omne lignum quod habet in se fructum seminis satiuum, vobis erit in escam . . . non alter accipiant, nisi quia ille vterque sexus his alimentis, quibus et animalia cetera, corporaliter utebatur, et habebat ex hoc victu sustentaculum congruum, licet modo quodam immortalis, tamen animali corpori necessarium, ne indigentia laederetur, de ligno autem vitae, ne sententia perduceretur ad mortem. Ex quibus hoc theologicum depromitur argumentum: verba versus vicessimi septimi capituli primi Geneseos, nimirum, *crescite et multiplicamini, et replete terram*, accipienda sunt proprie ac litteraliter: ergo et quae versu proximo sequuntur, scilicet, *ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, et vniuersa ligna, quae habent in semetipsis mentem generis sui, vt sint vobis in escam.*

Ad ligni deinde virtutem quod adinet, innatam illi, et naturalem fuisse existimant, praeter Veteres quamplurimos, recentiores etiam Scripturae sacrae Interpretes, hac ratione ducti, quod eliciens Dominus Adamum de Paradiso Gen. iii. dixerit: *ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitae, et comedat, et viuat in aeternum.* Rectius tamen, veriusque Augustinus ex mirabili Dei gratia, occultam quandam in arbore salubritatem repetit. Haec enim tradit in Genesim scribens (14): *illud quoque addo, quanquam corporalem cibum, talem tamen illum arborem praestitisse, quo corpus hominis sanitate stabili firmaretur, non sicut ex alio cibo, sed inspiratione salubritatis occultae.* Et in libris de Ciuitate Dei (15): *licet morituri non essent, nisi peccassent, aliam tamen vt homines utebantur, nondum spiritalia, sed adhuc animalia terrena corpora gerentes, quae licet senio non veterascerent, vt necessitate perducerentur ad mortem, (qui status eis de ligno vitae, quod in medio Paradisi cum arbore verita simul erat, mirabili Dei gratia praestabatur) tamen et alios sumebant cibos praeter vnam arborem, quae fuerat interdicta. . . Alebantur ergo aliis, quae sumebant, ne animalia corpora molestiae aliquod esuriendo ac sitiendo sentirent, de ligno autem vitae propterea gustabatur, ne mors eis vndeunque subreperet, vel sententia confecta decursis temporum spatiis interirent.*

Hoc exponit quoque S. Thomas (16), atque distinguit, quo nomi-

Aa 2

mi-

(14) Lib. viii. de Gen. ad lit. cap. 1.

(16) Quaest. cit. art. 4.

(15) Lib. xiiii. cap. 20.

mine aliorum ciborum vsu, et quo ligni vitae homo ad sui conseruationem opus haberet, dicens, duo in primo statu homini parata fuisse remedia, quorum vsu duobus defectibus subueniret; primo enim, quum caloris naturalis actione humidum absumatur, aliorum paradisi lignorum vsu huic defectui subueniebatur, vt et nunc nobis ciborum ope, quos sumimus. Secundo, quia, vt Philosophus ait (17), quod ex quopiam extraneo gignitur, additum ei, quod prius inerat, speciei virtutem minuit, sicut aqua vino adiuncta, primo quidem vini saporem induit, largius tamen adiecta eius virtutem enervat, et tandem conficit; quare et quotidiano experimento compertum est, speciei virtutem adeo ab initio valentem esse, vt tantum possit alimenti conuertere, quantum satis est, non ad deperditam instauracionem solum, sed etiam ad incrementum. Exin, quod additur tantum virum habet, vt corpus nutriat, non vt augeat. Confecta demum aetate, nec hoc potest, hincque corporis imbecillitas, ac tandem dissolutio consequitur. Ad hoc autem malum in primo statu arcendum ab homine Deus lignum vitae in paradiso plantauit, cui adtribuerat, vt speciei virtutem confirmaret, debilitatemque depelleret, quae permixtionem extranei consequeretur, sicut et Augustinus ait (18), »cibus aderat homini ne esuriret, potus ne »sitiiret, et lignum vitae ne senectus cum dissolueret.« Et alio in loco (19): »vitae arbor medicinae modo corruptionem hominum pro- »hibebat.« Animaduertit tamen Doctor Angelicus, ligni vitae vsum immortalitatem simpliciter et absolute, (sic enim loqui amant) adferre homini non potuisse: nam neque virtus, qua conseruare corpus anima poterat, a ligno vitae erat, neque hoc poterat eam immortalitatis dispositionem corpori praestare, quae dissolutionem ab eo perpetuo remoueret; cuiusque enim corporis virtus finita est: nec ergo ligni vsu fieri poterat, vt corpus infinito duraret tempore, sed finito, quo tandem euoluto, vel ad spiritualem vitam translatus homo fuisset, vel ad producendam ultra animale vitam nouo eiusdem ligni esu opus habuisset.

CA-

(17) Lib. 1. de generat. text. 34. et 39.

(18) Lib. xiv. de Ciuit. Dei cap. 26.

(19) Lib. Quaest. vet. et nov. Testam. q. xix.

CAPVT X.

De conseruandae speciei modo, si felix innocentiae status persistisset. Veterum sententiae referuntur.

Filiorum propagatio fuisset etiam in innocentiae statu per coniugalem copulam.

Demonstrant hanc adsercionem Scripturae, atque Patrum testimonia. Deus enim quum hominem condidit, *masculum et foeminam fecit eos, et benedixit eis dicens, crescite, et multiplicamini, et replete terram*, quemadmodum quum pisces, volucresque produxit, eisdem benedixit, dicens, *crescite, et multiplicamini, et replete aquas maris, et aues multiplicentur super terram*: igitur quemadmodum iussit, pisces, auesque multiplicari, sic iussit et multiplicari genus hominum. At absque noua generatione id consequi non posset, quum duo tantum a Deo fuissent primo instituti. Ait autem Augustinus (1): »quisquis . . . dicit non fuisse coituos, nec generaturos, nisi peccassent, quid dicit, nisi propter numerositatem »sanctorum necessarium fuisse hominis peccatum?« Et alibi (2): »mulierem viro, Ambrosius, non nisi generandi causa perhibet institutam. Haec enim sunt verba eius in lib. de Paradiso. Si igitur »viro culpa auctor est mulier, quemadmodum pro bono videtur »adiecta? Verum si consideres quia Deo vniuersitatis est cura; inuenies, plus placere Domino debuisse id, in quo esset causa vniuersitatis, quam condemnandum fuisse illud, in quo esset causa »peccati. Ideo quia ex viro solo non poterat humani esse generis »propagatio, pronuntiauit Dominus, *non esse bonum, hominem esse solum*.« Demum, locum illum Genesis exponens, quo mulier viri adiutorium nominatur, inquit (3): »si autem quaeritur ad quam »rem fieri oportuerit hoc adiutorium, nihil aliud probabiliter occurrat, quam propter filios procreandos, sicut adiutorium semini terra est, vt virgulum ex viroque nascatur.« Quod si a statu illo defuisset hominum propagatio, ac generatio, »peccatum hominis »fuis-

(1) Lib. xiv. de Ciuit. Dei cap. 23.

(2) Lib. ii. contr. Iulian. cap. 7.

(3) Lib. ix. de Gen. ad lit. cap. 1.

„fuisset valde necessarium, ex quo tantum bonum (humani videlicet generis procreatio) consequutum est.“ Vt ait D. Thomas (4).

Sive ergo Scripturae sensus perpendatur, sive grauissima Augustini, et Thomae auctoritas consulatur, apertissime liquet, foeminae virique coniugium ad societatem, et propagationem prolis fuisse primitus institutum, et ad naturae conditionem, non ad peccati statum foecunditatem pertinere. Quod et ratio ipsa insuper firmat. Neque enim homini deneganda foecunditas videtur, quae ab auctore rerum ceteris animantibus fuit concessa.

Foedum tamen hoc adeo, tamque indecorum Veterum nonnullis visum est, vt memorat S. Thomas (5); vt coitum ab illo statu quam longe ablegarint. Nyssenus vnus est, qui tunc multiplicandos homines aiebat, non secus ac Angeli multiplicantur (6); seu sola diuinae virtutis operatione absque concubitu (7). Adde, Deum, quum ab initio creaturam masculum et foeminam fecit eos, non innocentiae statum, sed generationis modum, qui post peccatum, quod certissime praesciebat, futurus erat, propositum habuisse. Quam Nysseni opinionem minus cum diuini eloquii veritate congruere, tanti Doctoris pace et venia dictum sit: minus etiam cum ratione ipsa cohaerere Doctor Angelicus nobis auctor est (8). Quid sibi enim voluit Deus, quum Gen. II. ait: „non est bonum, hominem esse solum: factiamus ei adiutorium simile sibi?“ Quid enim operis gratia hoc homini addendum adiutorium censuit? Nonne solius rei vxoriae gratia? Nam ad alia quaelibet opera melius, aptiusque adiuuari vir potuisset ab alio viro, quam a muliere: quum ergo foeminam mari Deus in eo statu innocentiae adiutricem dederit; intelligere par est, eundem et tunc futurum viro fuisse foeminae vsum ad sobolis procreationem, qui nunc est.

Deinde: quae naturalia sunt, ratione suadente, peccato neque auferuntur, neque adiciuntur. Si igitur homo ante culpam animale vitam agebat, cuius naturale opus generare per commixtionem est: quid prohiber id in eo statu adserere? Nyssenum itaque superaddidit Doctor Angelicus, aliosque in hanc minus congruentem opinionem impulit, quod non discernentes quod in re vxoria naturae est, ab eo quod vitii est, illam a statu innocentiae ablegarunt, quod eius

(4) Prima parte, quaest. xcviij. art. 1.

(5) Art. II.

(6) Lib. viij. de Prouid. cap. 3.

(7) In lib. de homine cap. 18.

(8) Vbi supra.

eius vsus deformitatem ac turpitudinem post peccatum habet: in hoc tamen peccarunt illi, nam vt Augustinus loquitur (9), „absit vt suspicemus, non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo; sed eo voluntatis nutu mouerentur illa membra, quo cetera, et sine ardore, et illecebroso stimulo cum tranquillitate animi, et corporis.“ Haec circa Nysseni opinionem.

At Damascenus alius est, qui etiam ait (10); fuisse hominem in Paradiso terrestri velut Angelum quendam; nullam proinde ibi fuisse carnalem maris cum foemina consuetudinem; nam et in futuro resurrectionis statu, in quo „erunt homines sicut Angeli Dei, neque nubent, neque nubentur“ vt Christus ait Math. xxii: praesertim quum non in alio plus bestiis fiat similis.

Omnem tamen quam haec adferre videntur difficultatem dissoluit D. Thomas ibidem. Erat quippe, inquit, primus homo in paradiso velut Angelus quidam quoad spirituales mentem, corpore tamen animale vitam agebat; post resurrectionem vero erit homo Angelorum similis, non mente solum, sed et corpore spiritalis effectus, quemadmodum I. ad Corinth. docet Apostolus dicens: *seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale*. Si ergo primi hominis corpus in Paradiso animale erat, animalis item vita; cur non et naturae operi vacasset? Neque tamen bestiis similis fuisset; nihil enim in eo statu fuisset quod ratione non moderaretur, vt fuso calamo S. Doctor declarat (11). Quibus et alia diluuntur, quae ex aliorum Patrum dictis transcribi solent.

Modo ad ea argumenta veniamus quae ratio offert. Sunt huiusmodi in vnum collecta: huiusmodi filiorum propagatio in innocentiae statu praesertim coniunctione gignentium facta, nec filiorum conditio, neque generantium aetas, ac constitutio, nec tandem eiusdem generationis natura ferunt. Etenim quoniam statu filii ex materno vtero fuissent in lucem editi? Si robusta virtute, et corpore perfecto; non essent pueri ab hominibus progeniti huiusce naturae. Si vero exiguo corpore; membrisque infantilibus; obnoxii illi innumeris calamitatibus fuissent, et bestiis deteriores. Generantes deinde, si adulti et virili aetate fuerunt producti, et institutae naturae conueniens erat prolis consimilis generatio, quid caussae fuit, vt ante praeuarcationem liberis procreandis non darent operam? Denique

gc-

(9) Lib. xiv. de Ciuit. Dei cap. 16.

(11) Vbi supra.

(10) Lib. II. de fide ortod. cap. 11.

generatio ipsa et libidine perficitur, et imperfectiones defectusque inuoluit illi statui repugnantes.

Sed responderetur breuiter, neuiquam haec incommoda sequi. Quod enim ad filiorum conditionem adtinet, sic lepidissime soluit Augustinus (12): »propter vteri capacitatem fortasse necesse fuisse »parulos nasci, quamuis cum exigua sit pars corporis costa, non »tamen propter hoc Deus paruulam viro coniugem fecit, quam »aedificauit in mulierem; vnde et eius filios poterat omnipotentia »Creatoris mox editos grandes protinus facere. Sed vt hoc omit- »tam, poterat certo, quod multis etiam pecoribus praestitit, quo- »rum pulli, quamuis sint paruuli, neque accedentibus corporis in- »crementis etiam mente proficiant, quoniam rationalem animam non »habent, tamen etiam minutissimi et currunt, et matres agnoscunt, »nec sugendis vberibus cura, et ope adiuuuntur aliena :: contra »homini nato, nec ad incessum pedes idonei, nec manus saltem ad »scalpendum habiles, et nisi ope nutrientis admotis labris pupil- »lae vberis ingerantur, nec vbi sint sentiunt. . . . Proinde infirmi- »tati mentis congruit haec omnino infirmitas corporis.« Haec Au- gustinus.

Ad generantium autem conditionem venientes illud reponimus, quod ipse Augustinus reponerat (13), scilicet, eos non statim ad genus suum propagandum sese adplicuisse, vel quia mox creata muliere, facta est transgressio illa, ob quam in mortem destinati etiam de loco illo voluptatis exierunt; vel quia nondum Deus iusserat vt coirent; ideo vero non iusserat, quia sciebat et illorum casum, vnde iam mortale genus propagandum foret.

Denique de generationis natura, et libidine, ac corruptione in ea importata, praeter ea quae supra dicta sunt, haec sit eiusdem Augustini responsio (14): »cur . . . non creditis, hominibus in para- »diso constitutis ante peccatum diuinitus potuisse concedi, vt tran- »quilla motione, vel commixtione membrorum sine vlla libidine fi- »lios procrearent, aut in eis saltem libido talis esset, cuius motus »nec praecederet, nec excederet voluntatem? At de rebus loquimur »(verba sunt Augustini) nunc pudendis, et ideo quamuis antequam »earum puderet, quales esse potuissent, coniciamus, vt possumus; »tamen necesse est ut nostra disputatio magis fraenetur ea, quae

(12) In lib. i. de peccat. merit. capp. 37. et 38.

(13) Lib. ix. de Gen. ad lit. cap. 5.

(14) Lib. cont. Iulianum iv. cap. 5.

»nos reuocat verecundia, quam eloquentia, quae nobis parum »suppetit, adiuuetur.«

CAPVT XI.

De loco in quo primi parentes collocati sunt. Multiplex de illo resoluitur quaestio.

Paradisus voluptatis locus erat sensibilis, et corporeus, in orbe terrarum situs.

In qua mundi plaga constiterit, supersitne, an delictus fuerit, incertum prorsus, et ab hominum cognitione remotissimum.

Certa omnibus ac rata prior propositio est aduersus Philonem et Origenem. Eam enim probant Scripturae ipsae, locum in quo Deus primos parentes locauerat, describentes verbis Gen. i.: »plantauerat »autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio; in quo po- »suit hominem quem formauerat. Produxitque Dominus Deus de »humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suauis: »cet. Quae certe Paradisum et sensibilem, et oculis adspectabilem fuisse locum innunt, et proprium litterae sensum necessario postulant. Nam verbis illis, et lignum sensibilibus adspectabile, et fructum qui vere possit manducari demonstratur; quod tertio rursus capite significatur, vbi dicitur: »vidit igitur mulier quod bonum esset lignum »ad vescendum, et pulchrum oculis, adspectuque delectabile; et »tulit de fructu illius et comedit:« adeo vt rebus his secundum metaphoram dumtaxat acceptis, Ecclesiae fides excideret erga primi parentis peccatum.

Similiter et Fluminum e Paradiso egredientium ibidem facta descriptio sensum litteralem exposulat. Horum enim duo suis etiam hodie cognoscuntur nominibus, nempe Tygris, et Euphrates; alia duo, Phison, et Gehon, pro Gange, et Nilo a nonnullis accipiuntur.

Quid vero de hoc argumento Patrum traditio? Chrysostomus est, qui in Genesim scribens (1) dicit: »idcirco nomen loci Scri- »tom. II.

Bb

»ptu-

(1) Homil. xii.

»puris inseruit beatus Moses, vt non liceret negari volentibus imponere simpliciorum auribus, et dicere nullum esse in terra paradisum. « Basilius enim scribit (2): »proditum memoriae est, quo sit loco plantatus, « cet. Et Epiphanius (3): »si non est Paradisus sensibilis, non est fons, non est ficus, non folia, non comedit Eua, »sed iam fabula est. « Augustinus item (4): »Paradisus, inquit, nihil aliud quam locus quidam intelligatur, terra scilicet, vbi habitauit homo terrenus. «

Suffragatur ratio: quid enim est quod cogat Paradisum spiritaliter dumtaxat accipere? Non sacrarum litterarum contextus; hic enim potius exigit hoc eum sensu accipere, vt supra dicebamus: non repugnantia, vel contradictio aliqua inde sequuta: nam e contrario sequeretur, eaque multiplex, si non sic paradisum acciperemus.

Atque quum Paradisum locum quendam corporeum, atque sensibilem esse in orbe terrarum situm constituerimus: illorum opinionationem quoque confutauimus, qui Paradisum non locum aliquem particularem existimant, sed eo nomine terram vniuersam floribus et arboribus in prima sui creatione consistam intelligi fabulantur: quam praeterea et haec oppugnant. Falso a Mose dictum, si vera sunt quae dicunt, Paradisum in Oriente situm esse; quum terra aequae ad Orientem, Occidentem, Aquilonem, atque Meridiem diffundatur: falso etiam, Adamum e loco in quo fuerat conditus, in Paradisum adductum fuisse, ab eodemque postea electum: an e terrae globo Adamus eiici fingendus est? Falso praeterea, positum a Deo Cherubinum, post Adami electionem, vt a Paradisi ingressu mortales arceret procul: possunt enim a terrarum orbe homines arceri? Falsa tandem cetera quae ibidem memorat; adeo vt mente captus sit oporteat, qui hanc sententiam pertinaciter propugnauerit, Scripturarum littera neglecta.

Propositionis autem secundae non aliae robustiores adduci a nobis probationes poterunt, quam variae Sapientum sententiae, variae etiam et infirmae eorundem argumentationes. Itaque ex sententiis erga terrestrem paradisi situm nonnullae commentitiae prorsus sunt, et ab hominum fide abhorrent; aliae vero, licet fidei humanae non repugnent, solis tamen coniecturis sunt innixae. Inter primas locum prin-

(2) Hom. de Parad.

(3) In Anchor. cap. 54.

(4) Lib. viii. de Gen. ad litt. cap. 1.

principem eorum opinio meretur, quos Moses Barcepha scribit (5), paradisi trans Oceanum collocasse; terrarum enim orbem in tres circulos, quorum alius alio maior esset, partiti, minimi omnium continentem, siue hanc habitabilem terram concluderunt, medium Oceanum, a quo vniuersa ambitur terra, posuerunt; in tertio demum omnium amplissimo paradisi constituerunt, ita vt terram nostram Oceanus, hunc vero paradisi circundet. At eieci inde post culpam primi parentes, quo migrare potuerunt? Interiacebat siquidem oceanus profundissimus. Finxere autem huius opinionis auctores, parentes primos adeo proceras fuisse staturae, vt pedibus oceanum transmittere nullo negotio possent, et in terram habitabilem deuenire. Sed insulsa haec adeo sunt, vt ne annicula quidem aestimare eiusmodi credatur.

Paulo minus inepta censenda Rabbanii, et Arabi commentatio, quos S. Thomas memorat, paradisi scilicet in tam sublimi loco posuisse, vt ad ipsum Lunae orbem adsurgeret, quam commentationem, quae fuit et Bedae, idem D. Thomas validissime refutat.

Minus fideliter alii in Damascena Prouincia, alii in Palestina circa Iordanem, alii in altissimi montis vertice sub linea aequinoctiali hunc paradisi collocant. Suidas in Lybia, quidam in Ceylan Indiae Orientalis insula, nonnulli in Malacitana Prouincia, quae Indiarum peninsula est, in Sinensium imperio alii, alii in Serica, quae Tartarorum Metropolis fertur; Maluenda in Orientali India, in Syria Beroaldus et Clericus; Pererius, Salianus, ac Tornicellus iis in regionibus, quas Euphrates, et Tygris praeterlabuntur; Grotius in Babilonica Prouincia locum Paradiso adsignant. Huertius insuper, qui quaestionem hanc accuratissime excussit, librumque de ea edidit, situm Paradisi designat inter locum, in quo Euphrates, et Tygris coeunt, ac locum in quo disiunguntur iterum, priusquam in sinum Persicum influant. Natali Alexandro (6) probabilior eorum sententia videtur, qui Paradisum terrestrem locant in Armenia, vel in Mesopotamia, aut in Mesopotamiae limite circa Babiloniam, vbi Euphrates et Tygris alueos iungunt. Ioann. Laurentius Berti (7) in Pisana Academia antecessor, omnium quae de Paradisi situ feruntur probabilissimam habet Augustinensis Cosmographi Augustini Lobii opinionem, qui in suis geographicis tabulis Paradisum collocat in

(5) In lib. de Parad. cap. 9.

de Parad. prop. 2.

(6) Hist. Eccl. Tom. v. Dissert. 2.

(7) Lib. xi. cap. 4. prop. 2.

peramoena planitie super altissimos Ararat in Armenia montes, eodemque in loco, vbi post diluuium Arcam Noe requieuisse Moses tradit: cui quidem sententiae proxime accessisse Calmetum, Bertius etiam putat. Verum Bertius is est, qui postquam argumenta in medium produxit, quibus sui Lubini probabilior sententiam euincere posse existimat, aperto ore fatetur, nec ea quidem plane certa esse.

Quae vero Huetii, aliorumque cum eo sententiarum momenta? Ecce illa. I.: verba illa Genesios: *Fluuus egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum*, significant, fluuium ex Prouincia Eden in Paradisum profluxisse; vocis illius *egrediebatur* proprietate adrenta, siue Latine, siue Graece, siue Hebraice accipiatur: nam ea cursum quoquo modo significat, non fontem. II.: vox *Mikkedem*, quae tempus et locum significat, idest, in principio, et ad Orientem, et illud probat, Paradisum scilicet ad Orientem respectu Arabiae fuisse.

Ad haec autem dicimus: ad primum in Paradiso ipso fontem fuisse vberissimis profluentem aquis, quibus hortus irrigatus fuit; aquam vero diuersas Paradisi partes subiisse, atque ex eius scatebris quatuor flumina promanasse: quae dumtaxat extra Paradisum diuisa Scriptura narrat. Fons autem ille diluuii tempore forte deperditus fuit: vnde legimus, quod egrediebatur, velut a priore scaturigine, velut de fluente. Quibus et aquarum cursus in Paradiso, et ex aquis quatuor fluminum scaturigo aptissime conciliantur.

Pro secundo soluendo concedendum est, Hebraicam illam vocem saepenumero plagam Orientalem significare; sed Armenia Arabiae Petrae Orientalis dicitur, quamquam ad Aquilonem paullulum vergens; quin potius a latere Orientis, quam in Oriente vox ea significat, vel ipso Huetio fatente (8). Atque si Graecarum, ac Latinarum versionum auctoritas potissimum perpendatur, vertenda illa est, a principio. Haec pro Huetii momentis; cetera enim obuiam habent in Scriptoribus solutionem; atque fortassis singulorum placitis adcommodari possunt.

Neque difficultiora soluta sunt, quae ii producant, qui Paradisum in India constitutum arbitrantur. Aiunt enim: Regionem hanc Orientalem esse respectu vniuersae terrae: in ea deinde optimum aurum adinueniri: Phisonem tandem praecipuum Paradisi fluuium omnium veterum testimonio Gangem esse, in India situm. Quod

(8) Cap. III.

tamen ex his? Litterae Sacrae omnes Palaestinae prouincias Oriens adpellant, nempe, Arabiam, Persidem, Mediam, reliquas. Aurum apud Indos, sed non apud eos tantum, in magna inuenitur copia, nam adinuenitur quoque purissimum in Colchide. Patres vero quum Ganges Phison nuncuparunt, propter aquarum vberitatem ita nuncuparunt absdubio; nimis enim Ganges a Tygride, et Euphrate distat, vt ex vno eodemque fonte possit emanare.

Ergo momentis haec iam iam solutis, etsi nihil probabilitatis de opinionibus eisdem innixis detractum velimus; nobis tamen probabilior nedum, sed et plane certa est S. Thomae sententia, Augustino subscribentis, qui haec proferre maluit (9), »credendum est, quod »locus Paradisi a cognitione hominum est remotissimus. « Cuius sententiae auctores habuit Tertullianum (10), dicentem, Paradisum locum esse diuinae amoenitatis a notitia orbis communis segregatum; et Theodoretum (11) scribentem, Deum fecisse ignotos meatus fluminum Paradisi, vt amputaret superfluum hominum curiositatem.

Hinc quum argumenta etiam, quibus vel Paradisum terrestrem extare defenditur, vel e contrario oppugnatur, fracta nobis, et aequae incerta sint, res quoque haec prorsus inexplorata habenda venit, neque definienda in partem alteram. Et quidem hoc nostrum iudicium sic comprobare pergimus. Qui persuasum habent, Paradisum etiam nunc extare, illud praesertim vsurpant, quod apud Ecclesiasticum cap. XLIV. legitur: *Henoeh placuit Deo et translatus est in Paradisum, vt det gentibus poenitentiam*: quo illud cuiusdam putant, extare hodie Paradisum, quum eo translatus Henoeh adseratur, inde venturus ad predicandam sub mundi fine gentibus poenitentiam. At quam est hoc argumentum infirmum! Fatemur et nos illuc vere Henoehum translatum. Quod inde? Extabat tunc voluptatis hortus; verum, quum sexcentis circiter annis ante diluuium translatus Henoeh adseratur, quidni quoque fieri potuit, vt tunc quidem extaret Paradisus, subinde tamen diluuii superueniente perierit, atque idcirco in hanc vsque diem minime perduravit? Sed et illud dici poterit, Paradisi nomine, in quem translatus Henoeh fuit, non terrestrem Paradisum intelligi, de quo controversia est, sed alterum quempiam locum amoenum mortalibus imperitium significari. Nam hoc frequens in Scriptoribus est. Genesios enim XIII. Regio vni-

(9) Lib. VIII. de Gen. ad litt. cap. 7.

(11) Quaest. XIX. in Gen.

(10) In Apologetico cap. 47.

vniuersa Iordanis Domini Paradisus nuncupabatur, antequam Sodoma et Gomorra subuerterentur. Legimus deinde in Canticis cap. iv. *emissiones tuae Paradisus malorum puniorum eet.*

Quare Chrysostomus et Theodoretus incertum esse decernunt, in quem locum Henoch translatus a Deo fuerit, atque vbi nam hodie ducat vitam. Immo Abbas Rupertus disserte scribit (12): »nisi quam Scriptura dat intelligere, quod illos (Henocho scilicet, et Heliam) Deus tulerit in ipsum Paradisum, vbi comederent de ligno vitae; sed ita sublati sunt, vt in secretam quandam terrae Regionem ducerentur, vbi in magna carnis, et spiritus quiete viverent, quousque ad finem mundi redeant, et mortis debitum soluant.«

Addendum his: primigenium textum graecum habere dumtaxat, *Henoch placuit Deo, et translatus est.* Vulgatus autem Interpres adiecit: *in Paradisum.*

Nec felicitas illi argumentantur ex Veterum Patrum testimoniis. Vt enim singulos persequamur, consulto seponendi primum sunt Iustinus, et Isidorus. Liber siquidem *quaestionum ad Orthodoxos* Iustino, et liber *de obitu et vita Sanctorum* Isidoro ab Eruditis ab iudicantur. Quod itaque pondus, quaeue fides esse potest testimoniorum, ex spiriis, incertisque libris excerptorum? Athanasii quidem et Hieronymi sententia est, adhuc hortum permanere; at quum in eum, et latronem cum Christo affixum, et Paulum Apostolum translatus fuisse censuerint, vt posterius hoc eorum placitum nemo probabile habeat, velitque iam adoptare; ita et prius.

Vnus reliquus Irenaeus est qui non modo expresse scribit (13), Henocho et Heliam in terrestrem Paradisum translatos, caelestem ibi vitam agere, sed (quod notandum maxime) id ab Apostolorum discipulis traditum esse adtestatur.

Ceterum parum et hoc testimonium vrget: sic enim ex Serryo respondere debemus, salua, quae tanto nomini debita est reuerentia, fortassis traditionem illam, quam ab Apostolorum discipulis, quorum vnus Papias fuit, habuisse ait (14), laborasse in acquiuoco, non secus ac illam, quam de iustis ceteris, quorum animae corporibus exutae in Paradiso diem iudicii extremi expectaturae dicuntur, vt

Def

(12) Apud Chignoli Exercit. xv. de primo homine n. 19.
(13) Lib. v. aduersus Haereseis cap. 5.

(14) Cap. v. et xxxi. lib. 6. adu. Haereseis.

Dei aspectu fruatur, ibidem profert. Nomine enim Paradisi terrestri non illum quidem Apostolorum discipuli forte intelligere voluerunt, in quo Adam fuit, quantum ad Henocho adinct, et Heliam; sed alium quemcumque locum terrestrem, vbi Deo perfectissime vacantes, eique charitate iuncti, caelestem vitam agerent, nullis obnoxiam periculis, omnisque miseriae expertem, qualem profecto primi parentes in horto voluptatis habuissent, nisi ab accepta iustitia excidissent. Hinc fieri potuit, vt Discipulorum dictum de duobus illis iustis Henocho et Helia, in alio prorsus sensu intelligendum, Irenaeus de ceteris iustis prolaturum crederet: inde intelligens, vt quemadmodum Prophetae illi vsque ad extremum mundi tempus ibi vitam feliciter ducturi erant, ita et reliqui iusti pariter vsque ad vniuersalis iudicii diem praemium essent expectaturi. Nondum siquidem ab Ecclesia error Millenariorum solemniter fuerat proscripius; quum in Vniuersali Florentina Synodo sub Eugenio iv. celebrata contigerit: anno circiter 1439. qui post Irenaeum circiter 1260. fuit. Hoc dicere malumus cum Serryo, quam vel Irenaeum mendacem fuisse in huiusmodi traditione adserenda; quasi vero scripserit, traditum ab Apostolorum Discipulis Paradisum superstitem esse, quod traditum re ipsa non esset; vel vniuersalem Ecclesiam, in Spiritu Sancto congregatam errasse in damnanda doctrina ab Apostolorum Discipulis tradita; quorum primum temeritatis inexcusabilis piaculum foret, alterum impium nimis ac blasphemum.

At non melioribus ducuntur argumentis alii, vt paradisum iam dudum periisse, conficiant. Illis achilleum est, quod ex Gen. vii. petunt, nempe: »et aquae praeualuerunt nimis super terram, operitque sunt omnes montes excelsi sub vniuerso Coelo: quincubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat,« etc.

Huic tamen, qui ex aduerso sunt Theologi, respondent, nec inepte; prouidentia scilicet diuina factum esse, ne aquae tunc in hortum voluptatis irumperent, eumque prorsus obruerent, ac delerent. Quid enim si generatim, atque indefinite Scriptura ait, terram omnem, omnesque sub Coelo montes aquis obrutos? Adhiberi ad eius verba exceptio aliqua, qua a voluptatis horto vniuersale illud aquarum diluuium remoueatur, non absurde potest. Legimus siquidem eodem loco indefinite, et generatim: »consumptaque est omnis caro, quae mouebatur super terram: vniuersique homines, et cuncta in quibus spiraculum vitae est in terra, mortua sunt:« ge-

ne

nerale tamen illud hominum exitium Henoch euasit, qui adhuc viuere, et cum Heliâ in mundi fine creditur venturus. Quod si dixerint, illaesa Scripturae veritate Henochum ab interitu excepi, tametsi in Arca non esset, quoniam Scriptura vniuersos tantum homines consumptos dieit, qui carnalem vitam debebant, iuxta illud: *omnis caro corruperat viam suam*, e quorum numero Henochus non erat; reponendum illis iure optimo erit, Scripturam terram vniuersam peccatricem diluuii aquis immersam adserere, quia forte terrestri paradisi computandus non esset: vnde par vtrinque difficultas remanet.

Sed varia illi miracula insuper excogitarunt, vt Henochum ab hac communi clade liberarent. Sublatum illum in aëris regionem multo aquis diluuii superiore, totoque eluisionis tempore suspensum, sunt ex eis qui velint: inter medios aquarum gurgites, (Ionae instar in ventre ceti) seruatum diuinitus alii comminiscuntur: nonnulli in arcua Angelorum opera fabrefacta inclusum ariolantur: nec desunt qui in quodam Arcae Noëticae angulo illum collocent, nulli tamen aspectabilem.

Miracula hi innumera adcumulant, qui, ne miraculum comminisci videantur, Paradisum diluuii aquis immersum ac deletum volunt. Falluntur tamen in eo quod timent. Dandum ergo eis, vere id factum esse, diluuii nempe aquas terrestrem paradisi inuasisse: inde autem quid subinferunt? Non superesse modo paradisi? Nonne recedentibus aquis, et solis calore terra exsiccata, potuit in priorem amoenitatem, foecunditatemque regio illa restitui, quemadmodum et alias orbis terrarum partes in pristinum statum rediisse, nedum Columbae exemplum probat, sed et ratio ipsa? Neque enim generale illud diluuium plantarum, herbarum, arborumque specibus interitum adtulit, sed earundem virtus radicibus haesit; alioquin oportuisset, Deum nouas eiusmodi species creasse, quod nullus somniauit.

Atque nec his tandem quiescunt. Atunt insuper: quorsum Deus adeo operosam arcam fabricare Noë iussit, in qua haberet ipse cum familia sua, atque vniuersis animantium speciebus ab imminente toti terrae exitio praesidium? Poterant siquidem in paradiso terrestri commodius haec seruari, quam futurus ille a communi inundatione intactus fuerit. Addunt: si hocce privilegio Paradisi donatus est; cur a nemine in hanc vsque diem detegi potuit?

Sed

Sed responsum hoc ex nobis sumant, quod ex Apostolo mutuauimus ad Rom. xi. *Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Quum sint eius incomprehensibilia iudicia, et inuestigabiles viae*, perperam homines eorum rationem exquirunt, in quibus *vna ratio facti est voluntas facientis*. Praeterea dici posset, Dei sapientiam non deuisse, mortales, aerumnosos ac peccatis obnoxios homines in locum inducere, innocentiae, felicitati, ac immortalitati consecratum; qualis paradisi terrestri erat.

Ad id vero quod addunt, dicendum arbitramur, diuinæ Providentiae esse deputandum, quod nullus in hunc vsque diem adinuenit hortum illum; seu quod inaccessis illum montibus cinxerit, seu intractabili aliquo maris sinu vallauerit; seu loca quibus in Paradisum iter esset, imperua aestu, vel frigore posuerit: seu quod vniue dicendum erat, quia homines a tam stulto consilio arripiendo potestate sua dimoueat, quoniam ita vult.

Itaque id vltimo loco pronuntiandum, secundam quam adduximus propositionem verissimam ex omni parte esse, quatenus neutra opinionum, quae circumferuntur adeo firmis nititur fundamentis, vt sustineri verior et probabilior opposita queat; neutra item ex Scripturis, vel ex Patribus aperte definiri.

CAPVT XII.

Philonis et Origenis errorem describit: causas errandi memorat, ac dispellit.

Ex Augustino didicimus, quot fuerint antiquissimis etiam diebus de terrestri Paradisi natura sententiae. Ait enim (1): *non ignoro de Paradiso multos multa dixisse; tres tamen de hac re quasi generales sunt sententiae. Vna eorum, qui tantummodo corporaliter Paradisum intelligi volunt. Alia eorum, qui spiritualiter tantum. Tertia eorum qui vtroque modo Paradisum accipiunt, alias corporaliter, alias spiritualiter.* Harum autem sententiarum tertiam amplectitur Augustinus, adeo vt Mosis narratio rerum vere ac proprie gestarum expositio sit, ita tamen vt significationem rerum occultarum, ac figuratarum contineat. Eandem amplectitur Ioannes Damas-

Tom. II.

Cc

mas-

(1) Lib. viii. de Gen. ad lit. cap. i.

masenus (2); atque vt verbo dicamus, hanc Catholici omnes amplectentur oportet: nam ad fidem spectat.

At secundae opinionis auctor et princeps est Philo Iudaeus, a quo tanquam a fonte allegoricam explanandae Scripturae rationem in Ecclesiam manasse, vere Photius scribit (3): hinc Origenes, ac omnis illa natio nihil praeter figuras, allegoriasque in Scripturis somniantium; qui verbi diuini maiestatem ad humani ingenii commenta, illepidam plerumque, et insulsa redegerunt. Quam ob causam reprehensum a Patribus antiquis Origenem scimus, vitio hoc ei potissimum vertentes; vt Methodius apud Epiphanius (4), et Epiphanius ipse in Ancorato sic scribens: »ita multi de Paradiso allegoricè disputant, vt furiosus Origenes adumbratam nescio quam speciem pro veritate in mundum inuexit.« Hieronymus deinde ad Pamachium scribens (5), inter octo Origenis errores hunc quinto loco memorat, quod »sic Paradisum allegoricè, vt historiae auferat veritatem, pro Arboribus Angelos, pro fluminibus virtutes coelestes intelligens, toramque Paradisi continentiam tropologica interpretatione subuertat.« Origenianae autem Paradisi interpretationis speciem offerunt, quae supersunt illius commentaria (6). Eum et alii postea sequuti sunt: nec defuit vnus Franciscus Georgius Venerus, qui vetera illa Origenis deliria, postremis huius temporibus reuocauit, vt Sixtus Senensis refert (7).

Quae tamen Origeni tam crassae aberrationis causae? Praecipuam hanc fuisse nouimus, quod vt ei Vincentius Lirinensis exprobrat (8), ingenio suo nimium indulgens. . . se plus cunctis sapere praesumens, ecclesiasticas traditiones et Veterum Magisteria contemnens, quaedam Scripturarum capita nouo more fuerit interpretatus. Ab hac vero alia orta errandi causa est; quod nempe, plura sibi in Mosis narratione deprehendere visus est, quae ratio vctat proprie ac literaliter accipere; quaeque proinde mystice seu spiritualiter intelligenda sunt. Numquid Deus, aiebat ille, agricola est, vt plantasse hortum voluptatis dicatur, floribus et arboribus vere consitum? Numquid sunt Deo manus, et pedes, vt vere, proprieque deambulasse illum in Paradiso ad auram post meridiem cogitemus? Numquid non allegoricae totae, praecipue etiam Paradisi arbo-

(2) Cap. xi. lib. 2.

(3) In Biblioth.

(4) Haeresi lxiv.

(5) Episc. mihi xxxviii.

(6) Hom. i. in Gen. et lib. 3. contr. Celsum.

(7) Lib. v. cap. 34.

(8) In Commonit. num. 17.

res, scilicet, lignum vitae, et arbor scientiae boni et mali? Nonne legitur Prouerb. iii. : *Sapientiae lignum his qui apprehendunt illam*; et Apocalips. ii. : *vincenti dabo edere de ligno vitae, quod est in Paradiso Dei mei*? Quod si Paradisus vere exitit, addebat ille, qui factum est, vt nulla eius mentio occurrat apud Geographos peritissimos, vniuersaeque terrae diligentissimos scrutatores? Locutus ergo, subinferebat, mere spiritualis, et mysticus est; nec ab eo diuersus quem Christus in Cruce Latroni promissit Lucae xxiii. dicens: *hodie mecum eris in Paradiso*; cuius et ii. ad Corinth. xii. Paullus meminit scribens, raptum se in Paradisum.

Haec vero quam frigida illa sunt, ac inepra, vt sensatum hominem, a communi Ecclesiae sententia dimouere potuerint, et ad absurdissimam trahere commentationem! Primum siquidem si teneret, negandum propter illud foret, de limo terrae plasmatum a Deo hominem, ab eodem fundamenta terrae appensa, abyssum certa lege, et giro vallatam; quae omnia in Prouerb. cap. viii. sunt scripta: ne scilicet, Deum Opt. Max., figulum, aut caementarium, aut architectum animo, complectamur. Dicendum igitur, solo illo praepotente, et efficacissimo Dei voluntatis imperio, quo dixit, et facta omnia sunt, mandauit, et creata sunt, quoque plantatum voluptatis hortum, quem iussit: »germinet terra herbam viuentem, et lignum pomiferum . . . et factum est ita, et protulit terra herbam viuentem, lignumque faciens fructum,« cet.

Secundae deinceps Origenis argumentationi respondent aliqui, Deum humana indutum specie, vel Angelum, qui Dei vices gereret, in adsumpto corpore primis parentibus adparuisse: quo fit, vt sine erroris periculo literaliter quae Moses narrat, interpretari possint.

Apertius tamen, nostro iudicio, ii opinantur, qui hanc Dei in Paradiso deambulationem metaphoricè tantum intelligunt et exponunt. Neque enim ideo tota Paradisi a Mose facta descriptio metaphorica est, non historica. Nam in historiis nonnulla quandoque admisceri, mystice ac spiritualiter solum accipienda, nemo vnus in lectione Scripturarum versatus ignorat. Exemplum cuique oblatum est in lib. iii. Reg. cap. 22. vbi verissimae oilum gestae rei historiae ac descriptioni, nimirum, Regem Achab a Pseudo-Proferis Baal ad inferendum Syris bellum inflammatum fuisse, certaque victoriae ac promotione deceptum; admixtum aliquid legitimus quod puram parabalam refert, habitum nempe a Deo tunc cum Angelis esse concilium;

quid ad fallendum, perdendumque Achab meditaretur, Satana exponente, iussoque cito egredi, atque quod proposuerat perficere. Itaque nihil obest, quominus horti voluptatis a Mose data descriptio vere historica sit, tametsi Dei in horto illo deambulatio spiritualem dumtaxat patiatur interpretationem.

Tertium soluit S. Thomas (9) his verbis: «lignum vitae est quaedam materialis arbor sic dicta, quia virtutem habebat conseruandi vitam, sicut supra dictum est (10). Et tamen aliquid spirituale significabat; sicut et petra in deserto fuit aliquid materiale, et tamen significauit Christum. Similiter etiam lignum scientiae boni et mali materialis arbor fuit, sic nominata propter euentum futurum, quia post eius esum homo per experimentum poenae didicit, quid interesset inter obedientiae bonum, et inobedientiae malum, et tamen spiritualiter potuit liberum arbitrium significare, vt quidam dicunt. Responsionem istam desumpsit S. Thomas ex certissima, rectissimaque Augustini, quae et Catholicae Ecclesiae est, regula in libris de Ciuitate Dei expressa (11): «quae commode, inquit, dici possunt de intelligendo spiritualiter paradiso, nullo prohibente, dicantur, dum tamen et illius historiae fidelissima veritas rerum gestarum narratione commendata credatur. «Iuxta quam regulam prosequitur: «nempe itaque prohibet paradiso intelligere vitam Beatorum, quatuor eius flumina quatuor virtutes, prudentiam, fortitudinem, temperantiam atque iustitiam, ligna eius omnes vitales disciplinas, lignorum fructus mores piorum, lignum vitae ipsam bonorum omnium matrem sapientiam, lignum scientiae boni et mali transgressi mandati experimentum. Possunt haec etiam in Ecclesia intelligi, vt ea melius accipiamus tamquam prophetica indicia praecedentia futurorum, paradiso scilicet, Ecclesiam ipsam, sicut legitur Cant. iii. quatuor flumina Paradisi quatuor Euangelia, ligna fructifera Sanctos, fructus autem eorum bona opera, lignum vitae Sanctum Sanctorum, virtute Christum, lignum scientiae boni et mali proprium voluntatis arbitrium. « Haec Augustinus.

In vltimo soluendo non est cur immoremur. Quod enim superiori capite dicebamus, diuinae nempe Prouidentiae deputandum esse, Paradisum vsque in hodiernum diem ignotum omnibus esse, et

(9) Prima Parte, quaeest. cii. art. 1.
ad 4.

(10) Prima Parte, quaeest. xcviij.

art. 4.

(11) Lib. xliij. cap. 21.

pro Geographis quibuscumque, vel oculatissimis dictum volumus.

Verum quam praepostere hinc Origenes concludit, non alterius naturae Paradisum hunc fuisse, quam illum de quo Lucas et Paulus loquuntur! Ergo Agar et Sara numquam vere extiterunt, nec vere nupserunt Abrahae, quoniam Paullus idem ad Galatas scribens cap. iv. has duas foeminas, duo fuisse testamenta ait, vetus et nouum, Synagogam et Ecclesiam; Ergo Sina quoque, et Sion materiales non fuere montes; neque Isaac et Ismael ab Abrahamo reipsa geniti; quoniam Apostolus itidem scribit, haec esse per allegoriam dicta, et duo testamenta esse? Concludat hoc pacto oportet contra ipsam rerum gestarum veritatem. Sed piget iam in hoc commento Origeniano refellendo diutius immorari.

CAPVT XIII.

Agitur de mandato primo homini a Deoposito. Transgressionis causa et peccatum declarantur.

Mandatum primo homini latum de non comedendo fructu designatae arboris aequissimum fuit.

Vero ac naturali serpente vt instrumento vsus Diabolus fuit, vt mulierem adloqueretur, primum peccatum suadens.

Fuere in protoparentum culpa deformitates plurimae: prima tamen ceterarumque radix superbia.

Ac harum propositionum prima non aliam probationem desiderare posse videtur, quam nudam rei gestae, eisdem quibus a Mose descripta est verbis, narrationem. Quandoquidem Deus iustus est, qui legem tulit, mandatumque de fructu non comedendo posuit. Sed varias Patres adsignant causas, quibus praeepti lati aequitas plenius dignoscatur. Presse eas adtingere haud erit inofficiosum. Theophilus Antiochenus (1) causam his verbis adfert: «nihil enim in vltimo illo fructu fuisse refert praeter cognitionem. Esse vero cogni-

»tio-

(1) In ii. ad Antolycum.